

Sygn. akt I CSK 647/18

POSTANOWIENIE

Dnia 16 maja 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak

w sprawie z wniosku T. spółki z o.o. w P.
przy uczestnictwie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w W.
i P. S.A. w R.
o wykreślenie hipotek umownych łącznych zwykłych,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 16 maja 2019 r.,
na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w W.
z dnia 5 lutego 2018 r., sygn. akt XXVII Ca [...],

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. stwierdza, że wnioskodawca i uczestnicy ponoszą koszty postępowania kasacyjnego związane ze swoim udziałem w sprawie.**

UZASADNIENIE

W związku ze skargą kasacyjną wnioskodawcy T. sp. z o.o. w P. od postanowienia Sądu Okręgowego w W. z dnia 5 lutego 2018 r., sygn. akt XXVII Ca [...] Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Tylko na tych przesłankach Sąd Najwyższy może oprzeć rozstrzygnięcie o przyjęciu lub odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Dopuszczenie i rozpoznanie skargi kasacyjnej ustrojowo i procesowo jest uzasadnione jedynie w tych sprawach, w których mogą być zrealizowane jej funkcje publicznoprawne. Zatem nie w każdej sprawie, skarga kasacyjna może być przyjęta do rozpoznania. Sąd Najwyższy nie jest trzecią instancją sądową i nie rozpoznaje sprawy, a jedynie skargę, będącą szczególnym środkiem zaskarżenia. W judykaturze Sądu Najwyższego, odwołującej się do orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, jeszcze w okresie obowiązywania kasacji zostało utrwalone stanowisko, że ograniczenie dostępności i dopuszczalności kasacji nie jest sprzeczne z Konstytucją RP, ani z wiążącymi Polskę postanowieniami konwencji międzynarodowych (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2001 r., III CZP 49/00, OSNC 2001, nr 4, poz. 53).

Podstawowym celem postępowania kasacyjnego jest ochrona interesu publicznego przez zapewnienie jednolitości wykładni oraz wkład Sądu Najwyższego w rozwój prawa i jurysprudencji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, OSNC 2000, nr 7-8, poz. 147).

Skarżąca zarzuciła naruszenie prawa procesowego tj. art. 626⁸ § 2 k.p.c. w zw. z art. 378 § 1 k.p.c., art. 382 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c. wskutek wydania zaskarżonego orzeczenia wyłącznie na podstawie twierdzeń sformułowanych we wniosku i dołączonych do niego dokumentów, z pominięciem twierdzeń i dokumentów powołanych przez wnioskodawcę na etapie postępowania apelacyjnego; art. 365 § 1

k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. przez przyjęcie, że prawomocne postanowienia Sądu Okręgowego w W. z dnia 22 czerwca 2016 r. (sygn. akt XXVII Ca [...] i [...]) nie mogły skutkować wykreśleniem hipotek z księgi wieczystej nr [...], ponieważ ich sentencja odnosi się wyłącznie do księgi wieczystej nr [...], a brak sporządzenia uzasadnienia tych postanowień uniemożliwia ocenę, czy podstawa wykreślenia jest wspólna dla obu tych ksiąg wieczystych, podczas gdy okoliczność braku uzasadniania orzeczenia nie zwalnia innego sądu z określenia zakresu jego mocy wiążącej; naruszenie prawa materialnego, tj. art. 76 ust. 1 u.k.w.h. przez jego niewłaściwe zastosowanie i odmowę wykreślenia hipotek z księgi wieczystej nr [...], w sytuacji gdy hipoteki te nie powinny być przeniesione do tej księgi wieczystej, gdyż zostały ustanowione już po tym, jak nastąpił podział nieruchomości *ex lege*, wobec czego nie powstała hipoteka łączna na nieruchomościach utworzonych przez podział; § 93 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 lutego 2016 r. w sprawie zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych w systemie informatycznym, przez jego niewłaściwe zastosowanie, wskutek odmowy wykreślenia hipotek z księgi wieczystej nr [...], mimo że ze względu na niepowstanie hipoteki łącznej, nie było podstaw do przeniesienia hipotek do w/wym księgi wieczystej.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca oprła na przesłankach uregulowanych w art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. Przesłanki te nie zostały spełnione.

Według ugruntowanego orzecznictwa Sądu Najwyższego, przedstawienie okoliczności uzasadniających rozpoznanie skargi kasacyjnej ze względu na przesłankę istotnego zagadnienia polega na sformułowaniu tego zagadnienia i wskazaniu argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen. Musi przy tym chodzić o zagadnienie nowe, dotychczas nierozpatrywane w judykaturze, które zarazem ma znaczenie dla rozpoznania wniesionej skargi kasacyjnej oraz innych podobnych spraw (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, nr 1, poz. 11, z dnia 11 stycznia 2002, III CKN 570/01, OSNC 2002, nr 12, poz. 151, z dnia 21 czerwca 2016 r., V CSK 21/16, nie publ., z dnia 15 czerwca 2016 r., V CSK 4/16, nie publ.).

Istotnego zagadnienia prawnego wnioskodawca upatruje w konieczności odpowiedzi, czy w postępowaniu wieczysto-księgowym obowiązuje system apelacji pełnej.

Powyższe zagadnienie było już przedmiotem wielu wypowiedzi Sądu Najwyższego. Zgodnie z art. 626⁸ § 2 k.p.c. rozpoznając wniosek o wpis sąd bada jedynie treść i formę wniosku, dołączonych dokumentów oraz treść księgi wieczystej. Przepis ten został wprowadzony do k.p.c. ustawą z dnia 11 maja 2001 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy - Prawo o notariacie (Dz. U. Nr 63, poz. 635) i był dosłownym powtórzeniem uchylonego tą ustawą art. 46 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (j.t. Dz. U. z 2018 r., poz. 1916, ze zm.; dalej: „u.k.w.h.”). Natomiast nie został włączony do k.p.c. uchylony tą nowelą art. 46 ust. 2 u.k.w.h., który stanowił, iż postanowienie odmawiające wpisu może opierać się na okolicznościach, które są powszechnie znane lub doszły do wiadomości sądu wieczysto-księgowego w inny sposób.

W orzecnictwie Sądu Najwyższego wyrażono pogląd, że art. 626⁸ § 2 k.p.c. zawiera pełną regulację przebiegu postępowania wieczysto-księgowego, tak w zakresie przebiegu postępowania dowodowego, jak i podstaw orzekania. W związku z tym wyłączną podstawą ustaleń faktycznych i prawnych sądu przy rozpoznawaniu wniosku o wpis w księdze wieczystej jest jedynie treść wniosku, treść dołączonych do niego dokumentów i treść księgi wieczystej (zob. uchwała składu 7 sędziów z dnia 16 grudnia 2009 r. - zasada prawna - III CZP 80/90, OSNC 2010, nr 6, poz. 84, wyrok z dnia 19 marca 2003 r., I CKN 152/01, OSNC 2004, nr 6, poz. 92).

W uzasadnieniu do powołanej uchwały składu 7 sędziów z dnia 16 grudnia 2009 r., Sąd Najwyższy wyjaśnił, że kierowanie się kolejnością złożenia wniosków o wpis do księgi wieczystej jest nakazem ustawowym, a wobec tego decydujące znaczenie ma stan rzeczy istniejący w chwili wpływu wniosku do sądu (zob. też postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2012 r., IV CSK 218/11, OSNC-ZD 2013, nr B, poz. 33). W doktrynie zwrócono uwagę na konieczność odróżnienia „stanu rzeczy” rozumianego jako treść wniosku, księgi wieczystej, treść i forma dokumentów tworzących stan będący podstawą wpisu, od „stanu prawnego”

wymagającego zbadania pod względem formalnym i materialno-prawnym dokumentów stanowiących podstawę wpisu. Dla wyjaśnienia „stanu prawnego” może być niezbędne również zbadanie dokumentów dołączonych do skargi na czynność referendarza lub apelacji, w granicach wyznaczonych zawartymi w nich zarzutami.

Zatem w postępowaniu wieczysto-księgowym, kontroli sądu podlega również skuteczność materialno-prawna czynności prawnej, która stanowi podstawę wpisu (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 22 marca 1955 r., II CO 116/54, OSN 1956, nr 1, poz. 15; z dnia 11 czerwca 2008 r., V CSK 17/08, nie publ.; z dnia 7 grudnia 2011 r., II CSK 604/10, nie publ.). Wynika to ze szczególnej roli sądu w przeciwdziałaniu dokonywania wpisów sprzecznych z rzeczywistym stanem rzeczy. Księgi wieczyste są publicznym rejestrem praw dotyczących nieruchomości i dlatego ich funkcje muszą być rozpatrywane z punktu widzenia interesu publicznego, a jest nim zasada bezpieczeństwa obrotu prawnego. Istnienie możliwości usunięcia niezgodności stanu ujawnionego w księdze wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym w drodze powództwa przewidzianego w art. 10 u.k.w.h. nie powinno jednak wyłączać obowiązku sądu zapobiegania dokonywaniu wpisów niezgodnych z rzeczywistym stanem prawnym, zwłaszcza gdy sąd ma stosowną wiedzę odnośnie przeszkód wykluczających wnioskowany wpis. Oznacza to, że stan prawny ujawniony w księdze wieczystej powinien być stanem pewnym, wynikającym ze zdarzeń lub czynności prawnych, które nie budzą wątpliwości (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2007 r., V CSK 295/07, nie publ.). Nie znajduje uzasadnienia ograniczenie roli sądu w postępowaniu o wpis w księdze wieczystej do organu rejestrowego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 2011 r., IV CSK 123/11, nie publ.).

W uchwale składu 7 sędziów z dnia 25 lutego 2016 r., III CZP 86/15 (OSNC 2016, nr 7-8, poz. 81), Sąd Najwyższy wyjaśnił, że przepis art. 628⁸ § 2 k.p.c. nie wyłącza możliwości brania przez sąd pod uwagę przy rozstrzygnięciu wniosku o wpis do księgi wieczystej okoliczności znanych mu urzędowo, w świetle których istnieje przeszkoda do żądanego wpisu (por. też postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 czerwca 2010 r., II CSK 661/09, OSNC 2011, nr 1, poz. 12). W judykaturze ukształtował się pogląd, że wystąpienie przeszkody w rozumieniu art. 626⁹ k.p.c. należy wiązać z zaistnieniem takiego zdarzenia, które mimo formalnego wykazania

przez wnioskodawcę podstawy wpisu, nie zezwala z punktu widzenia prawa na jego dokonanie, zatem z okolicznościami natury prawnej determinującymi skuteczność czynności stanowiącej podstawę wpisu (zob. też postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 czerwca 2010 r., II CSK 661/09, OSNC 2011, nr 1, poz. 12). Przepis art. 628⁸ § 2 k.p.c. należy łączyć jedynie z ograniczeniem środków dowodowych, z jakich można korzystać w postępowaniu o wpis (zob. też postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 2004 r., III CK 331/02 nie publ.; z dnia 15 grudnia 2005 r., V CK 54/05, OSNC 2006, nr 7-8, poz. 138; z dnia 11 czerwca 2008 r., V CSK 17/08, nie publ.). Zestawienie art. 31 ust. 1 i 2 u.k.w.h. oraz art. 626⁸ § 2 k.p.c. prowadzi do wniosku, że w postępowaniu wieczysto-księgowym obowiązują zasady formalizmu i wyłączności pisemności postępowania. Wyjątki dotyczą wniosków o wpis w księdze wieczystej prowadzonej w systemie teleinformatycznym (art. 626⁸ § 3 k.p.c.). Wyłączona jest możliwość prowadzenia dowodów osobowych (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 2004 r., II CK 265/04, nie publ.; z dnia 12 kwietnia 2013 r., IV CSK 515/12, nie publ.).

Możliwość wykazania niezgodności wpisu z rzeczywistym stanem na podstawie przedstawionych dokumentów nie skutkuje przekroczeniem kognicji sądu w postępowaniu wieczysto-księgowym i nie uzasadniania zarzutu zastępowania sądu orzekającego w procesie (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 2009 r., II CSK 4/09, nie publ.). Dokumenty znane sądowi wieczysto-księgowemu na skutek przedłożenia ich przez skarżącego uczestnika podlegają ocenie na tych samych zasadach jak dokumenty dołączone do wniosku, który jest przedmiotem rozpoznania.

Przedłożone przez skarżącego w postępowaniu apelacyjnym dokumenty nie spełniały formalnych wymagań określonych w art. 31 ust. 1 u.k.w.h. (k. 217 i n.). Jeżeli natomiast chodzi o podstawę prawną z § 93 ust. 2 i 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 lutego 2016 r. w sprawie zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych w systemie informatycznym, nakładającym na sąd obowiązek dokonania stosownych wykreśleń z urzędu, to ta kwestia powinna być załatwiona w ramach postępowania wieczysto-księgowego, które doprowadziło do wykreślenia hipotek w księdze wieczystej nr [...] postanowieniami Sądu Okręgowego w W. z dnia 22 czerwca 2016 r. (sygn. akt XXVII Ca [...] i [...]). W konsekwencji, jeśli sąd

wieczysto-księgowy w tamtej sprawie miał obowiązki do dokonania określonych wpisów z urzędu, to w przypadku gdy wnioskodawca uważał, iż sąd w tamtej sprawie zaniechał zastosowania z urzędu tych przepisów, powinien był poinformować sąd w tamtej sprawie o konieczności podjęcia działań z urzędu. Jeżeli natomiast zainicjował nowe postępowanie wieczysto-księgowe, jak w niniejszej sprawie, to miały tutaj zastosowanie reguły określone w art. 626⁸ § 2 k.p.c., w tym wymagania formalne dokumentów, które miały stanowić podstawę wykreślenia spornych hipotek łącznych.

Z kolei oparcie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na tym, że istnieje potrzeba wykładni przepisów budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów wymaga wykazania, że określony przepis prawa, mimo, iż budzi poważne wątpliwości, nie doczekał się wykładni albo niejednolita wykładnia wywołuje wyraźnie wskazane przez skarżącego rozbieżności w orzecznictwie w odniesieniu do identycznych lub podobnych stanów faktycznych, które należy przytoczyć (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2008 r., III CSK 104/08, nie publ., z dnia 26 czerwca 2015 r., III CSK 77/15, nie publ., z dnia 20 maja 2016 r., V CSK 692/15, nie publ.).

Potrzebę wykładni przepisów wywołujących poważne wątpliwości i rozbieżności w orzecznictwie sądów wnioskodawca odnosi do art. 626⁸ § 2 k.p.c. w zw. z art. 378 § 1 k.p.c., art. 382 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c., tj. czy sąd wieczysto-księgowy może dokonać wpisu do księgi wieczystej (wykreślenia) w oparciu o dokumenty, które nie były dołączone do wniosku, lecz przedłożone przez wnioskodawcę w późniejszym etapie postępowania wieczysto-księgowego, w tym na etapie postępowania apelacyjnego.

Powyższe kwestie zostały wyjaśnione wyżej w ramach pierwszej podstawy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. Nadto, wymaga podkreślenia, że w postanowieniu z dnia 12 kwietnia 2018 r. II CSK 432/18 (nie publ.), zapadłej w sprawie, w której były przedkładane dokumenty w toku postępowania wieczysto-księgowego przez wnioskodawcę, Sąd Najwyższy wyjaśnił, że oddalenie wniosku o wpis z tego powodu, że był przedwczesny albo, że nie zostały do niego dołączone dokumenty mogące stanowić podstawę wpisu nie pozbawia osoby powołującej się na przysługiwanie jej praw podlegających ujawnieniu w księdze wieczystej

możliwości złożenia ponownego wniosku, tym razem należycie udowodnionego wniosku o wpis. Jest to naturalna konsekwencja ograniczenia kognicji sądu wieczysto-księgowego do okoliczności faktycznych oraz stanu prawnego istniejącego w dacie złożenia wniosku, nie zaś w dacie jego rozpoznawania oraz do tych środków dowodowych spośród potencjalnie możliwych do wykorzystania w postępowaniu wieczysto-księgowym, którymi wnioskodawca rzeczywiście próbował udowodnić zasadność zgłoszenia żądania (zob. też postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 listopada 2011 r., V CSK 535/10, nie publ., z dnia 20 czerwca 2012 r., I CSK 220/12, BSN 2012, nr 10, s. 12, w których stwierdzono, że nie ma podstaw do wzywania wnioskodawcy do usunięcia przeszkody do wpisu i wniosek podlega oddaleniu, jeżeli na dokonanie wpisu nie pozwalają dołączone doń dokumenty i stan wpisów w księdze wieczystej istniejący w dacie złożenia wniosku).

Niezależnie od tego należy zauważyć, że wnioskodawca w dniu 18 lipca 2018 r. złożył nowy wniosek o wykreślenie hipotek łącznych w księgi wieczystej nr [...], wskazując na podstawy faktyczne, które uzasadniały wykreślenie hipotek w księdze wieczystej [...] postanowieniami Sądu Okręgowego w W. z dnia 22 czerwca 2016 r. (sygn. akt XXVII Ca [...] i [...]) oraz konieczność przeprowadzenia dowodu z akt tej księgi wieczystej i postępowanie jest w toku (k. 503 i n.).

Z tych względów Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego orzekł na podstawie art. 520 § 1 k.p.c., art. 398²¹ k.p.c. i art. 391 § 1 k.p.c.